

ЗАХОДИ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОГО ХАРАКТЕРУ ЩОДО ЮРИДИЧНИХ ОСІБ

Методичні рекомендації

МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ВНУТРІШНІХ СПРАВ

Кафедра кримінального права та кримінології
факультету підготовки фахівців для органів досудового розслідування

Плужнік О.І., Щирська В.С.

ЗАХОДИ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОГО
ХАРАКТЕРУ
ЩОДО ЮРИДИЧНИХ ОСІБ

Методичні рекомендації

2020 рік

УДК 343.2 (072)
П 401

Рекомендовано до видання навчально-методичною радою Одеського державного університету внутрішніх справ (протокол № 11 від 01 липня 2020 р.)

Укладачі:

Плужнік О.І. професор кафедри кримінального права та кримінології факультету підготовки фахівців для органів досудового розслідування, кандидат юридичних наук, доцент

Щирська В.С. доцент кафедри кримінального права та кримінології, факультету підготовки фахівців для органів досудового розслідування, кандидат юридичних наук

Р е ц е н з е н т и :

Сотула О.С. – доктор юридичних наук, професор, професор кафедри галузевого права Херсонського державного університету

Виноградов А.К. – кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри кримінального та адміністративного права Національного морського університету.

Заходи кримінально-правового характеру щодо юридичних осіб: методичні рекомендації /Укладачі: Плужнік О.І., Щирська В.С. Одеса : ОДУВС, 2020. –31 с.

У методичних рекомендаціях розкриваються заходи кримінально-правового характеру щодо юридичних осіб (розділ XIV-I Загальної частини КК України із законодавчими змінами від 14 травня 2020 р.).

Робота розрахована на здобувачів вищої освіти юридичного профілю, а також може бути корисною для викладачів і працівників правоохоронних органів.

УДК 343.2 (072)
П 401

Одеса 2020

ЗМІСТ

Передмова.....	5
1.Підстави для застосування до юридичних осіб заходів кримінально-правового характеру. Юридичні особи, до яких застосовуються заходи кримінально-правового характеру.....	6
2.Підстави для звільнення юридичної особи від застосування заходів кримінально-правового характеру.....	14
3.Види заходів кримінально-правового характеру, що застосовуються до юридичних осіб та їх характеристика.....	19
4.Загальні правила застосування до юридичних осіб заходів кримінально-правового характеру. Застосування до юридичних осіб заходів кримінально-правового характеру за сукупністю злочинів.....	21
Висновки.....	24
Питання для самоконтролю.....	25
Рекомендована література.....	26
Словник	29
Таблиці та схеми.....	31

ПЕРЕДМОВА

Кримінальне право України є однією з провідних галузей національного права. Вивчення його основних положень передбачено навчальними програмами підготовки юристів незалежно від вищого навчального закладу, що здійснює таку підготовку. Сучасна юридична Україні не стоїть на місці і з нею чинне законодавство, яке постійно доповнюється, вдосконалюється методом впровадження необхідних змін.

Одним з таких прикладів є введення змін Верховною Радою України. Зокрема, 23.05.2013 року прийнят Закон України «Про внесення змін до деяких актів України, щодо виконання Плану дій по лібералізації Європейським Союзом, візового режиму для України» стосовно кримінальної відповідальності юридичних осіб, який набрав чинності з 01.08.2014 року. Відповідно до цього закону, в Загальну частину КК України, введено новий розділ XIV-I, який отримав назву «Заходи кримінально-правового характеру щодо юридичних осіб». Це новий інститут у вітчизняній доктрині кримінального права, відповідно до якого до юридичних осіб застосовують заходи кримінально-правового характеру по двадцяти семи статтям Особливої частини КК України. Відповідно до викладеного впливає, що надана тема носить актуальний характер, так як викликає певні теоретичні та практичні питання.

На сьогоднішній день існує тенденція до стрімкого зростання злочинів з боку господарюючих суб'єктів. В свою чергу, це дозволяє говорити про те, що сьогодні сформувався якісно новий вид злочинності – злочинність юридичних осіб, яку в кримінології називають «корпоративна злочинність». Тому виникла нагальна потреба у чіткому визначенні кримінально-правового статусу юридичної особи як суб'єкта кримінально-правових відносин та необхідність до визначення заходів кримінально-правового характеру щодо юридичних осіб.

1. Підстави для застосування до юридичних осіб заходів кримінально-правового характеру. Юридичні особи, до яких застосовуються заходи кримінально-правового характеру

В Україні останнім часом значно зросла кількість кримінальних правопорушень (злочинів), учинених в інтересах або з використанням юридичних осіб. Поширеність цього явища дозволяє констатувати, що сьогодні сформувався новий вид кримінальної активності – злочинність юридичних осіб («злочинність корпорацій» або «корпоративна злочинність»). Цей вид злочинності є реальною загрозою основам національної безпеки України, в тому числі її економічній складовій, а також інтересам сумлінних учасників цивільно-правових і господарсько-правових відносин та економічного обігу в цілому. Крім того, злочинність юридичних осіб сприяє підвищенню рівня криміногенності суспільства, зокрема спричиняє або створює умови для розвитку таких небезпечних соціальних явищ, як корупція (особливий її вид – корпоративна корупція, тобто незаконна корисливомотивована діяльність державних службовців в інтересах юридичних осіб), екологічна злочинність, фінансування тероризму і організованої злочинності. Складна структура управління в державі та в юридичних особах не тільки ускладнює, але й іноді унеможлиблює ідентифікацію осіб, які дійсно причетні до вчинення злочинів. Навіть у тому разі, якщо виявляється можливим визначити службову особу, відповідальну за вчинення правопорушення, доказування причетності вищого керівництва до правопорушення може виявитися неможливим. Більше того, кожне окреме правопорушення може бути результатом окремих рішень, дій або бездіяльності різних осіб, хоча вони й відповідають загальній атмосфері, створюваної керівництвом юридичної особи. У таких випадках притягнення до відповідальності окремої особи може виявитися неможливим, але навіть якщо це й вдасться, відповідальність може в різному ступені поширюватися й на інших осіб. У зв'язку з цим застосування заходів державного примусу до

окремої особи може виявитися недостатньо ефективним для запобігання здійснення юридичною особою правопорушень і не змусить правління юридичної особи або її членів реорганізувати систему контролю. Для подолання цих проблем законодавці в багатьох європейських країнах розробили та прийняли норми, які містять юридичні факти для реалізації кримінальної відповідальності юридичних осіб¹.

До Кримінального кодексу України, на виконання зобов'язань, взятих на себе Україною, у зв'язку з участю й ратифікацією положень Кримінальної конвенції про боротьбу з корупцією², а також Конвенції Організації Об'єднаних Націй проти корупції³, - введений Розділ XVI-1 «Заходи кримінально-правового характеру щодо юридичних осіб»⁴.

До цього розділу відразу ж були внесені зміни Законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України у сфері державної антикорупційної політики у зв'язку з виконанням Плану дій щодо лібералізації Європейським Союзом візового режиму для України» від 13.05.2014 № 1261-VII, збільшивши перелік злочинів, за вчинення яких можна застосувати засоби кримінально-правового впливу на юридичних осіб.

У нормах цього розділу визначений вичерпний перелік злочинів, за вчинення яких можуть бути застосовані розглядувані засоби, види засобів кримінально-правового характеру, загальні правила їхнього застосування та підстави звільнення юридичної особи від їхнього застосування. Тобто український законодавець фактично визнав юридичні особи «суб'єктом»

¹ Конвенція Організації Об'єднаних Націй проти корупції (укр/рос) від 31.10.2003 // Офіційний вісник України. – 2010. – № 10. – № 44. – Ст. 506.

² Про ратифікацію Кримінальної конвенції про боротьбу з корупцією : Закон України від 18.10.2006 № 252-V // Відомості Верховної Ради України. – 2006. – № 50. – Ст. 497.

³ Про ратифікацію Конвенції Організації Об'єднаних Націй проти корупції :Закон України від 18.10.2006 № 251-V // Відомості Верховної Ради України. –2006. – № 50. – Ст. 496.

⁴ Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо виконання Плану дій щодо лібералізації Європейським Союзом візового режиму для України стосовно відповідальності юридичних осіб : Закон України від 23.05.2013 № 314- VII // Офіційний вісник України. – 2013. – № 47. – Ст. 1686.

реалізації кримінальної відповідальності за вчинення їхньою уповноваженою особою:

1) від імені та в інтересах юридичної особи будь-якого із злочинів, передбачених ст.ст. 209, 306, ч. 1 і 2 ст. 368 3 , ч. 1 і 2 ст. 368 4 , ст.ст. 369, 369 2 КК України;

2) незабезпечення виконання покладених на її уповноважену особу законом або установчими документами юридичної особи обов'язків щодо вжиття заходів із запобігання корупції, що призвело до вчинення будь-якого із злочинів, передбачених у ст.ст. 209, 306, ч. 1 і 2 ст. 368 3 , ч. 1 і 2 ст. 368 4 , ст.ст. 369, 369 2 КК України;

3) від імені юридичної особи будь-якого із злочинів, передбачених ст.ст. 258–258 5 КК України;

4) вчинення її уповноваженою особою від імені та в інтересах юридичної особи будь-якого із злочинів, передбачених у статтях 109,110, 113, 146, 147, 160, 260, 262, 436, 437, 438, 442, 444, 447 КК України.

Цивільний кодекс України не дає прямого визначення поняття юридичної особи. Натомість ст. 80 ЦК України містить вказівку на деякі характерні ознаки цього поняття, зазначаючи, що юридичною особою є організація, створена і зареєстрована у встановленому законом порядку, яка наділяється цивільною правоздатністю і дієздатністю, може бути позивачем та відповідачем у суді. Із змісту ст. 80 ЦК України випливають наступні ознаки юридичної особи:

1) це – «організація», тобто певним чином організаційно і структурно оформлене соціальне утворення, яке має мету і завдання, внутрішню структуру,компетенцію органів, порядок їхнього функціонування тощо. Разом з тим, організаційна єдність закріплюється у статуті юридичної особи, її установчих документах або у акті органу влади про створення юридичної особи публічного права. Наприклад, наявність статуту є обов'язковою вимогою для акціонерного товариства, товариства з обмеженою

відповідальністю і товариства з додатковою відповідальністю (ст.ст. 143, 151, 154 ЦК, ст.13 Закону України «Про акціонерні товариства»⁵);

2) має бути створена і зареєстрована у встановленому законом порядку; порядок реєстрації для юридичних осіб, що займаються підприємницькою діяльністю, передбачено розділом III Закону України «Про державну реєстрацію юридичних осіб та фізичних осіб - підприємців»⁶; для юридичних осіб публічного права – законами, які регулюють їх правовий статус;

3) має цивільну правоздатність і дієздатність (правосуб'єктність), тобто здатна набувати і реалізовувати цивільні права і обов'язки від свого імені; особливості правоздатності та дієздатності юридичних осіб передбачено ст. 91 та 92 ЦК України⁷. Юридична особа від власного імені самостійно розпоряджається своїм майном, набуває цивільних прав та обов'язків (зокрема, укладає договори) і здійснює їх. Така діяльність від власного імені у цивільному обігу слугує зовнішнім вираженням самостійності правосуб'єктності юридичної особи;

4) може бути позивачем і відповідачем у суді, що має більшою мірою процесуальний характер та передбачено ст.. 1 Господарсько-процесуального кодексу України⁸, ст. 48 Кодексу адміністративного судочинства України⁹, ст. 28, 29 Цивільного процесуального кодексу України¹⁰.

До вказаного вважаємо за необхідне додати, що серед зазначених властивостей, які впливають із правової норми ЦК України, юридичній особі характерні наступні традиційні ознаки:

⁵ Про акціонерні товариства: Закон від 17.09.2008 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2008. – № 50-51. – Ст. 384.

⁶ Про державну реєстрацію юридичних осіб та фізичних осіб – підприємців: Закон України від 15.05.2003 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 31-32. – Ст. 263.

⁷ Цивільний кодекс України : закон України від 16. 01. 2003 р. № 435-IV із змін., внес. згідно із Законами України та Рішеннями Конституційного Суду : за станом на 04. 03. 2015 р. № 189-19. – Електронний ресурс. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua>.

⁸ Господарський процесуальний кодекс України // Відомості Верховної Ради України. – 1992. – № 6. – Ст. 56.

⁹ Кодекс адміністративного судочинства України // Відомості Верховної Ради України. – 2005. – № 35-36, № 37. – Ст.446.

¹⁰ Цивільний процесуальний кодекс України // Відомості Верховної Ради України. – 2004. – № 40-41, 42. – Ст.492.

1) наявність відокремленого майна, що передбачає наявність у юридичної особи майна, що виділене і враховується окремо від майна засновників цієї юридичної особи та від майна інших власників. Для державних підприємств майнова відокремленість проявляється через інститут права господарського відання, а для державних установ як некомерційних організацій через оперативне управління. Натомість майнова відокремленість інших видів юридичних осіб (приватних підприємств, колективних підприємств, кооперативів, господарських товариств тощо) проявляється у праві власності;

2) самостійна відповідальність юридичної особи за зобов'язаннями усім належним їй майном передбачена ст. 96 ЦК України. Положення щодо самостійної відповідальності юридичної особи а також окремі її обмеження містяться також у главі 8 ЦК України, присвяченій визначенню правового становища окремих видів підприємницьких товариств. Класифікація юридичних осіб може проводитися за різними підставами.

Підставами для застосування до юридичної особи заходів кримінально-правового характеру є:

- вчинення її уповноваженою особою від імені та в інтересах юридичної особи будь-якого із злочинів, передбачених у статтях 209 та 306, частинах першій і другій статті 368-3, частинах першій і другій статті 368-4, статтях 369 і 369-2 КК;

- незабезпечення виконання покладених на її уповноважену особу законом або установчими документами юридичної особи обов'язків щодо вжиття заходів із запобігання корупції, що призвело до вчинення будь-якого із злочинів, передбачених у статтях 209 і 306, частинах першій і другій статті 368-3, частинах першій і другій статті 368-4, статтях 369 і 369-2 КК;

- вчинення її уповноваженою особою від імені юридичної особи будь-якого із злочинів, передбачених у статтях 258-258-5 КК;

- вчинення її уповноваженою особою від імені та в інтересах юридичної особи будь-якого із злочинів, передбачених статтями 109, 110,

113, 146, 147, частинами другою - четвертою статті 159-1, статтями 160, 260, 262, 436, 437, 438, 442, 444, 447 КК.

Під уповноваженими особами юридичної особи слід розуміти службових осіб юридичної особи, а також інших осіб, які відповідно до закону, установчих документів юридичної особи чи договору мають право діяти від імені юридичної особи.

Злочини, передбачені статтями 109, 110, 113, 146, 147, частинами другою - четвертою статті 159-1, статтями 160, 209, 260, 262, 306, частинами першою і другою статті 368-3, частинами першою і другою статті 368-4, статтями 369, 369-2, 436, 437, 438, 442, 444, 447 КК, визнаються вчиненими в інтересах юридичної особи, якщо вони призвели до отримання нею неправомірної вигоди або створили умови для отримання такої вигоди, або були спрямовані на ухилення від передбаченої законом відповідальності.

У статтях 364, 364-1, 365-2, 368, 368-3, 368-4, 369, 369-2 та 370 КК України під неправомірною вигодою слід розуміти грошові кошти або інше майно, переваги, пільги, послуги, нематеріальні активи, будь-які інші вигоди нематеріального чи негрошового характеру, які пропонують, обіцяють, надають або одержують без законних на те підстав.

Неправомірною вигодою в значному розмірі вважається вигода, що в сто і більше разів перевищує неоподатковуваний мінімум доходів громадян, у великому розмірі - така, що у двісті і більше разів перевищує неоподатковуваний мінімум доходів громадян, в особливо великому розмірі - така, що у п'ятсот і більше разів перевищує неоподатковуваний мінімум доходів громадян.

Службовими особами, які займають відповідальне становище, у статтях 368, 368-2, 369 та 382 КК є особи, зазначені у пункті 1 примітки до статті 364 КК, посади яких згідно із статтею 25 Закону України "Про державну службу" віднесені до третьої, четвертої, п'ятої та шостої категорій, судді, прокурори і слідчі, а також інші, крім зазначених у пункті 3 примітки до цієї статті,

керівники і заступники керівників органів державної влади, органів місцевого самоврядування, їх структурних підрозділів та одиниць.

Службовими особами, які займають особливо відповідальне становище, у статтях 368, 368-2, 369 та 382 КК є:

1) Президент України, Прем'єр-міністр України, члени Кабінету Міністрів України, перші заступники та заступники міністрів, народні депутати України, Уповноважений Верховної Ради України з прав людини, Директор Національного антикорупційного бюро України, Генеральний прокурор України, його перший заступник та заступники, Голова Конституційного Суду України, його заступники та судді Конституційного Суду України, Голова Верховного Суду України, його перший заступник, заступники та судді Верховного Суду України, голови вищих спеціалізованих судів, їх заступники та судді вищих спеціалізованих судів, Голова Національного банку України, його перший заступник та заступники, Секретар Ради національної безпеки і оборони України, його перший заступник та заступники;

2) особи, посади яких згідно із статтею 25 Закону України "Про державну службу" віднесені до першої та другої категорій;

3) особи, посади яких згідно із статтею 14 Закону України "Про службу в органах місцевого самоврядування" віднесені до першої та другої категорій посад в органах місцевого самоврядування.

Заходи кримінально-правового характеру можуть бути застосовані судом до підприємства, установи чи організації, крім державних органів, органів влади Автономної Республіки Крим, органів місцевого самоврядування, організацій, створених ними у встановленому порядку, що повністю утримуються за рахунок відповідно державного чи місцевого бюджетів, фондів загальнообов'язкового державного соціального страхування, Фонду гарантування вкладів фізичних осіб, а також міжнародних організацій у випадках, передбачених пунктами 1 і 2 частини першої статті 96-3 КК.

Заходи кримінально-правового характеру можуть бути застосовані судом досуб'єктів приватного та публічного права резидентів та нерезидентів України, включаючи підприємства, установи чи організації, державні органи, органи влади Автономної Республіки Крим, органи місцевого самоврядування, організації, створені ними у встановленому порядку, фонди, а також міжнародні організації, інші юридичні особи, що створені у відповідності до вимог національного чи міжнародного права у випадках, передбачених пунктами 3 і 4 частини першої статті 96-3 КК.

Якщо держава або суб'єкт державної власності володіє часткою більше 25 відсотків в юридичній особі або юридична особа знаходиться під ефективним контролем держави чи суб'єкта державної власності, то дана юридична особа несе цивільну відповідальність у повному обсязі за неправомірно отриману вигоду та шкоду, заподіяну злочином, що вчинений державою, суб'єктами державної власності або державного управління.

2. Підстави для звільнення юридичної особи від застосування заходів кримінально-правового характеру

Матеріально-правовою підставою застосування інституту давності вважається істотне зменшення суспільної небезпечності вчиненого злочину внаслідок спливу певного проміжку часу, що істотно позначається на досягненні мети покарання, виконанні завдань загальної і спеціальної превенції. Враховується також презумпція про втрату повністю або значною мірою суспільної небезпечності особи, яка тривалою законослухняною поведінкою після вчинення злочину демонструє своє виправлення. Покарання, призначене після того, як сплинув тривалий строк, є несправедливим актом, несумісним з принципом гуманізму, набуває рис необґрунтованої помсти з боку держави. Крім того, тривалий проміжок часу з моменту вчинення злочину істотно перешкоджає, а інколи й унеможливорює успішне розкриття і розслідування злочину, об'єктивний розгляд кримінальної справи в суді.

Передбачений ст. 96-5 вид звільнення від застосування до неї заходів кримінально-правового характеру застосовується за наявності наступних умов:

- 1) це повинна бути юридична особа;
- 2) закінчення зазначених у законі строків;
- 3) невчинення протягом цих строків нового злочину певного ступеня тяжкості;
- 4) неухилення уповноваженої особи від слідства або суду.

Строки давності диференційовані залежно від виду вчиненого злочину, а щодо злочинів невеликої тяжкості - від виду передбаченої у санкції статті покарання.

Підставами для звільнення юридичної особи від застосування заходів кримінально-правового характеру є:

а) закінчення зазначених у законі строків. Строк обчислюється з дня вчинення уповноваженою особою юридичної особи злочину і до дня набрання вироком законної сили минули зазначені у законі строки:

б) закон передбачає наступні строки:

- 1) три роки - у разі вчинення злочину невеликої тяжкості;
- 2) п'ять років - у разі вчинення злочину середньої тяжкості;
- 3) десять років - у разі вчинення тяжкого злочину;
- 4) п'ятнадцять років - у разі вчинення особливо тяжкого злочину.

в) уповноважена особа юридичної особи вчиняє будь-який злочин, зазначений у статті 96–3 КК України (ст.ст. 209 і 306, частина перша і друга статті 368-3, частина перша і друга статті 368-4, ст. 369 і 369-2; у статтях 209 і 306, частин перша і друга статті 368-3, частина перша і друга статті 368-4, статтях 369 і 369-2 КК; у статтях 258-258-5 КК; статтях 109, 110, 113, 146, 147, 160, 260, 262, 436, 437, 438, 442, 444, 447, 110, 113, 146, 147, 160, 209, 260, 262, 306, частинами першою і другою статті 368-3, частинами першою і другою статті 368-4, статтями 369, 369-2, 436, 437, 438, 442, 444, 447 КК).

У разі, коли уповноважена особа одночасно вчинила декілька злочинів, строки давності стосовно кожного із діянь, які складають ідеальну сукупність злочинів, обраховуються самостійно.

Закон чітко встановлює кінцевий момент перебігу строків давності. Ним є день набрання вироком суду законної сили. Ніякі процесуальні рішення щодо застосування заходів кримінально-правового характеру до юридичної особи згідно з чинним КК перебіг строків давності не переривають. Така позиція узгоджується з принципом презумпції невинуватості (ст. 62 Конституції України), захищає юридичних осіб, кримінальні справи, щодо яких невинуватості довго знаходяться в органах дізнання, досудового слідства і суду.

Якщо строк давності сплив до набрання законної сили обвинувальним вироком суду, юридична особа або уповноважена особа юридичної особи підлягає звільненню від застосування заходів кримінально-правового

характеру за ст. 96-5 КК незалежно від того: 1) на якій стадії процесу перебувало порушене щодо неї кримінальне провадження і 2) як ця уповноважена особа поводи́ла себе.

Перебіг давності застосування до юридичної особи заходів кримінально-правового характеру зупиняється, якщо її уповноважена особа, яка вчинила 387 будь-який злочин, зазначений у статті 96-3 цього Кодексу, переховується від органів досудового слідства та суду з метою ухилення від кримінальної відповідальності та її місцезнаходження невідоме. У таких випадках перебіг давності відновлюється з дня встановлення місцезнаходження цієї уповноваженої особи.

Під ухиленням від слідства або суду як обставиною, що зупиняє перебіг строку давності, розуміються будь-які умисні дії, вчинені уповноваженою особою з метою уникнути кримінальної відповідальності за вчинений злочин (нез'явлення без поважних причин за викликом до правоохоронних органів, недотримання умов запобіжного заходу, зміна місця проживання, зміна документів, які посвідчують особу, і перехід її на нелегальне становище тощо). Не є такою, що ухиляється від слідства або суду, невідома правоохоронним органам особа, яка вчинила злочин і переховується, а також особа, хоч і відома таким органам, але причетність якої до вчинення злочину на момент її зникнення ще не встановлено.

Оскільки у ч.2 ст. 96–5 йдеться не про переривання, а про зупинення строку давності, з дня встановлення місцезнаходження цієї уповноваженої особи, яка ухилялась від слідства або суду, (або її затримання) перебіг строку давності не відновлюється спочатку, а триває. У цьому разі час, який минув від моменту вчинення злочину до моменту, коли особа почала ухилятися від правоохоронних органів, не анулюється, а підлягає зарахуванню у строк давності, зазначений у законі.

Кримінальний Кодекс України 2001 р. залишив незмінним 15-річний спеціальний недиференційований строк давності, по закінченні якого фізична особа, яка вчинила злочин будь-якої тяжкості, звільняється від кримінальної

відповідальності навіть у разі, коли вона протягом цього терміну ухилялась від слідства або суду. Особа, яка тривалий час переховувалась від правоохоронних органів, не повинна решту свого життя перебувати під загрозою кримінального переслідування.

Перебіг давності застосування до юридичної особи заходів кримінально-правового характеру переривається, якщо до закінчення передбачених у частинах першій та другій цієї статті строків її уповноважена особа повторно вчинила будь-який злочин, зазначений у статті 96-3 цього Кодексу.

Давність не може розглядатись як вибачення злочинцю за вчинене незалежно від його наступної поведінки. Переривання перебігу строку давності відбувається тоді, коли до закінчення вказаних у законі строків давності уповноважена особа вчинила новий злочин. У такому разі частина строку давності, яка мала місце до вчинення нового злочину, втрачає своє юридичне значення, і обчислення строку давності за перший злочин починається з дня вчинення нового злочину. При цьому строки давності обчислюються окремо за кожний злочин і поглиненню та складанню не підлягають. В основу покладена поведінка уповноваженої особи, яка вчинила знову новий злочин. Тяжкість вчиненого злочину не має значення. В розрахунок приймається лише факт вчинення злочину. Перебіг давності не може вважатись перерваним, якщо справа про вчинення нового злочину закрыта за недоведеністю злочину.

За загальним правилом, перебіг зазначених у законі строків давності є підставою обов'язкового звільнення юридичної особи від застосування заходів кримінально-правового характеру.

Обчислення давності починається з дня вчинення уповноваженою особою юридичної особи будь-якого злочину, зазначеного у статті 96-3 цього Кодексу. При цьому строки давності обчислюються окремо за кожний злочин.

Початковим моментом перебігу строку давності є день вчинення уповноваженою особою злочину. При вчиненні готування до злочину або замаху на злочин строк давності починає спливати з дня припинення злочинного діяння з причин, не залежних від волі винного.

Визначаючи початковий момент обчислення строку давності щодо співучасника у злочині, слід виходити із засад аналізованого інституту. Таким моментом слід визнавати:

1) для підбурювача, а так само для організатора і пособника, поведінка яких відповідно до їх ролі у кримінально караному діянні мала місце до вчинення злочину виконавцем,- час вчинення злочину виконавцем;

2) для організатора і пособника, дії яких вчинювались після скоєння злочину виконавцем,- час фактичного завершення дій таких співучасників.

Строки давності починають спливати з 0 годин тієї доби, яка настає після доби вчинення злочину; строк давності закінчується після того, як сплила передбачена ст. 96-5 КК кількість повних років, о 24 годині останньої доби відповідного строку.

Стаття 96-5 не передбачає особливостей перебігу строків давності у разі вчинення триваючих і продовжуваних злочинів. При триваючих злочинах протиправна поведінка, яка йде за первісним актом злочинного посягання і охоплюється складом злочину, має невизначено тривалий характер, тобто вона може здійснюватися як завгодно довго. Строк давності стосовно триваючих злочинів обчислюється з дня встановлення місцезнаходження цієї уповноваженої особи, або затримання особи, явка з повинною. Або з часу настання подій, які трансформують його поведінку у незлочинну.

3. Види заходів кримінально-правового характеру, що застосовуються до юридичних осіб та їх характеристика

До юридичних осіб судом можуть бути застосовані такі заходи кримінально-правового характеру:

- 1) штраф;
- 2) конфіскація майна;
- 3) ліквідація.

До юридичних осіб штраф та ліквідація можуть застосовуватися лише як основні заходи кримінально-правового характеру, а конфіскація майна - лише як додатковий. При застосуванні заходів кримінально-правового характеру юридична особа зобов'язана відшкодувати нанесені збитки та шкоду в повному обсязі, а також розмір отриманої неправомірної вигоди, яка отримана або могла бути отримана юридичною особою.

Штраф - це грошова сума, що сплачується юридичною особою на підставі судового рішення. Суд застосовує штраф виходячи з двократного розміру незаконно одержаної неправомірної вигоди.

У разі коли неправомірну вигоду не було одержано, або її розмір неможливо обчислити, суд, залежно від ступеня тяжкості злочину, вчиненого уповноваженою особою юридичної особи, застосовує штраф у таких розмірах:

- за злочин невеликої тяжкості - від п'яти до десяти тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян;
- за злочин середньої тяжкості - від десяти до двадцяти тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян;
- за тяжкий злочин - від двадцяти до п'ятдесяти тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян;
- за особливо тяжкий злочин - від п'ятдесяти до сімдесяти п'яти тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

З урахуванням майнового стану юридичної особи суд може застосувати штраф із розстрочкою виплати певними частинами строком до трьох років.

Конфіскація майна полягає у примусовому безоплатному вилученні у власність держави майна юридичної особи і застосовується судом у разі ліквідації юридичної особи згідно з цим Кодексом.

Ліквідація юридичної особи застосовується судом у разі вчинення її уповноваженою особою будь-якого із злочинів, передбачених статтями 109, 110, 113, 146, 147, 160, 260, 262, 258-258-5, 436, 436-1, 437, 438, 442, 444, 447 КК України.

4. Загальні правила застосування до юридичних осіб заходів кримінально-правового характеру. Застосування до юридичних осіб заходів кримінально-правового характеру за сукупністю злочинів

ри застосуванні до юридичної особи заходів кримінально-правового характеру судом враховуються ступінь тяжкості вчиненого її уповноваженою особою злочину, ступінь здійснення злочинного наміру, розмір завданої шкоди, характер та розмір неправомірної вигоди, яка отримана або могла бути отримана юридичною особою, вжиті юридичною особою заходи для запобігання злочину.

За сукупністю злочинів в межах одного провадження суд, застосувавши до юридичної особи заходи кримінально-правового характеру за кожен злочин окремо, визначає остаточний основний захід шляхом поглинення менш суворого заходу більш суворим.

При застосуванні до юридичної особи заходів кримінально-правового характеру за злочин за наявності невиконаного заходу за попереднім вироком (вироками) суду кожне з них виконується самостійно, крім випадків застосування судом ліквідації юридичної особи згідно з цим Кодексом.

Правила застосування до юридичної особи заходів кримінально-правового характеру:

1. При застосуванні заходів кримінально-правового характеру юридична особа зобов'язана відшкодувати нанесені збитки та шкоду в повному обсязі, а також розмір отриманої неправомірної вигоди, яка отримана або могла бути отримана юридичною особою.

2. При застосуванні до юридичної особи заходів кримінально правового характеру судом враховуються:

- ступінь тяжкості вчиненого її уповноваженою особою злочину;
- ступінь здійснення злочинного наміру;
- розмір завданої шкоди;

- характер та розмір неправомірної вигоди, яка отримана або могла бути отримана юридичною особою;

- вжиті юридичною особою заходи для запобігання злочину.

3. В окремих випадках можлива множинність підстав для застосування до юридичної особи заходів кримінально-правового характеру. Вона, зокрема, може мати місце у випадках, коли:

- одна й та ж сама фізична особа вчинила від імені (чи від імені та в інтересах) юридичної особи декілька злочинів, передбачених ст. 96-3 КК, і не засуджена за жоден з них;

- різні фізичні особи вчинили від імені (чи від імені та в інтересах) однієї й тієї ж юридичної особи декілька злочинів, передбачених ст. 96-3 КК, і не засуджені за жоден з них;

- одна й та ж сама фізична особа, вчинивши від імені (чи від імені та в інтересах) юридичної особи спочатку один злочин, передбачений ст. 96-

3 КК, після засудження із застосуванням заходів кримінально-правового характеру до юридичної особи, знову вчинила такий злочин;

- спершу одна фізична особа вчинила від імені (чи від імені та в інтересах) юридичної особи злочин, передбачений ст. 96-3 КК, а після її засудження із застосуванням заходів кримінально-правового характеру до юридичної особи інша фізична особа вчинила такий злочин.

Однак не становить такої множинності підстав вчинення декількома фізичними особами у співучасті одного й того ж злочину, передбаченого ст. 96-3 КК 1 .

Застосування до юридичних осіб заходів кримінально-правового характеру за сукупністю злочинів:

- за сукупністю злочинів у межах одного провадження суд, застосувавши до юридичної особи заходи кримінально-правового характеру за кожен злочин окремо, визначає остаточний основний захід шляхом поглинення менш суворого заходу більш суворим;

– при застосуванні до юридичної особи заходів кримінально- правового характеру, за наявності невиконаного заходу за попереднім вироком (вироками) суду, кожне з них виконується самостійно, крім випадків застосування судом ліквідації юридичної особи згідно з КК.

ВИСНОВКИ

Враховуючі, що 23 травня 2013 р. ВР прийняла Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо виконання Плану дій щодо лібералізації Європейським Союзом візового режиму для України стосовно відповідальності юридичних осіб», а за рік внесла до КК значні зміни – запроваджено квазікримінальну відповідальність юридичних осіб.

Необхідно зазначити що, *заходами кримінально-правового характеру щодо юридичних осіб* – це засоби державного впливу у формі штрафу, конфіскації майна та ліквідації юридичної особи, що застосовуються у разі вчинення її уповноваженою особою (тобто фізичною особою) від імені та в інтересах юридичної особи злочинів (перелік яких визначений у ст. 96-3 КК) або незабезпечення виконання покладених на її уповноважену особу обов’язків щодо вжиття заходів із запобігання корупції, що призвело до вчинення злочинів, передбачених п. 2 ч. 1 ст. 96-3 КК.

Нині ці заходи кримінально-правового характеру є своєрідною альтернативою кримінальної відповідальності юридичних осіб, а за своєю природою вони нагадують покарання для юридичних осіб, однак їх застосування не тягне судимості.

Важливу роль посідають ознаки заходів кримінально-правового характеру щодо юридичних осіб:

- 1) вони є засобами державного впливу на юридичних осіб;
- 2) утворюють вичерпний перелік заходів – штраф, конфіскація майна та ліквідація юридичної особи;
- 3) застосовуються у разі:
 - вчинення уповноваженою особою юридичної особи (тобто фізичною особою) від імені та в інтересах юридичної особи злочинів (перелік яких визначений у ст. 96-3 КК);
 - незабезпечення виконання покладених на її уповноважену особу обов’язків щодо вжиття заходів із запобігання корупції, що призвело до вчинення злочинів, передбачених п. 2 ч. 1 ст. 96-3 КК;

4) стосуються вичерпного переліку злочинів, що визначений у ст. 96- 3 КК.

Питання для самоконтролю

1. Дайте характеристику заходів кримінально-правового характеру щодо юридичних осіб.
2. Назвіть підстави для застосування заходів кримінально-правового характеру щодо юридичних осіб.
3. Дайте характеристику юридичних осіб, до яких застосовуються заходи кримінально-правового характеру.
4. Назвіть підстави для звільнення юридичної особи від заходів кримінально-правового характеру.
5. Які види заходів кримінально-правового характеру щодо юридичних осіб передбачені кримінальним законодавством?
6. За яких підстав застосовується таких захід кримінально-правового характеру, як ліквідація юридичної особи?
7. Назвіть загальні правила застосування до юридичних осіб заходів кримінально-правового характеру.
8. Обчислення строків давності звільнення юридичної особи від застосування
9. Перелік заходів кримінально-правового характеру який може бути застосовано судом до юридичних осіб до неї заходів кримінально-правового характеру.
10. Застосування до юридичних осіб заходів кримінально-правового характеру за сукупністю злочинів

Рекомендована література:

1. **Конституція України. Закон від 28.06.1996 № 254к/96-ВР** // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1996, № 30, ст. 141 (Із змін. та доповн.). Електронний ресурс. Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>
2. **Кримінальний кодекс України** [Електронний ресурс] : закон України від 05. 04. 2001 р. № 2341-III із змін., внес. згідно із Законами України. – Електрон. дан. (1 файл). – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua>. – Назва з екрана.
3. **Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13.04.2012 № 4651-VI** [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>.
4. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо впровадження Єдиного реєстру осіб, засуджених за злочини проти статевої свободи та статевої недоторканості малолітньої особи, та посилення відповідальності за злочини, вчинені проти статевої свободи та статевої недоторканості малолітньої особи. Закон України № 409-IX від 19.12.2019 року. Електронний ресурс. Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/409-20#n7>
5. Закон України від 23.05.2013 № 314-VII «Про внесення змін до деяких виконавчих актів України щодо виконання Планудій щодо лібералізації Європейським Союзом візового режиму України стосовно ідповідальності юридичних осіб» [Електронний ресурс]. – Режим оступу : <http://zakon.rada.gov.ua/go/314-18>.

Допоміжна

1. Аркуша Л. І. Легалізація (відмивання) доходів, одержаних у результаті організованої злочинної діяльності : характеристика, виявлення, розслідування / Л. І. Аркуша. – Одеса, 2010. – 263 с.
2. Волкова Л.О. Вплив держави на управління державними акціонерними компаніями: Україна та іноземний досвід. Національні та міжнародні стандарти сучасного державотворення: тенденції та перспективи розвитку : 182 м-ли міжнар. наук.-практ. конф., м. Харків, 4–5 серпня 2017 р. Харків : Східноукраїнська наукова юридична організація, 2017. С. 10–14.
3. Волженкин Б. В. Уголовная ответственность юридических лиц /Б. В. Волженкин. – СПб. : СПб юрид. ин-т Генеральной прокуратуры РФ, 1998. – 40 с.
4. Дудоров О.О. Злочини проти статевої свободи та статевої недоторканості особи (основні положення кримінально-правової характери

стики) : практ. порадник / О.О. Дудоров; МВС України, Луган. держ. ун-т внутр. справ ім. Е.О. Дідоренка. – Сєверодонецьк : РВВ ЛДУВС ім. Е.О. Дідоренка, 2018. – 92 с.

5. Грищук В. К. Кримінальна відповідальність юридичних осіб : порівняльно-правове дослідження : монографія / В. К. Грищук, О. Ф. Пасєка. – Львів. ДУВС. – Львів, 2013. – 248 с.

6. Користін О. Є. Протидія відмиванню коштів в Україні: правові та організаційні засади правоохоронної діяльності: навчальний посібник / О. Є. Користін, С. С. Чернявський. – К., 2009. – 186 с.

7. Михайлов О.О. Юридична особа як суб'єкт злочину: іноземний досвід, та перспективи його застосування в Україні: автореф. дис. ... канд.юрид. наук: 12.00.08 / О.О. Михайлов; Акад. адвокатури України. – К., 2008. – 18 с.

8. Нерсисян А. С. Заходи кримінально-правового характеру щодо юридичної особи : аналіз нового законопроекту / А. С. Нерсисян // Вісник Вищої ради юстиції. – № 2 (14). – 2013. – С. 181–192.

9. Орловська Н. Про модель кримінально-правового впливу на юридичну особу в Україні / Н. Орловська // Юридичний вісник. – 2014. – № 2. – С. 125– 130.

10. Сотніченко В. С. Юридична особа як суб'єкт кримінальної відповідальності : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.08 «Кримінальне право та криминологія; кримінально-виконавче право» / В. С. Сотніченко. – К., 2013. – 18 с.

11. Сельська В.В. Субсидіарна юридична відповідальність в практиці Європейського суду з прав людини. Міжнародна науково-практична конференція «Правові та інституційні механізми забезпечення розвитку України в умовах європейської інтеграції» (18 травня 2018 р., м. Одеса). С. 125-127.

12. Сельська В.В. Субсидіарна відповідальність як категорія юриспруденції. Методологія та інноватика загальнотеоретичної юриспруденції : монографія / [Ю.М. Оборотов, А.П. Овчиннікова, В.В. Завальнюк та ін.] ; за ред. Ю.М. Оборотова. – Одеса : Фенікс, 2019. – С. 288-300.

13. Сухонос В. В. Боротьба з відмиванням брудних коштів на ринку фінансових послуг / В. В. Сухонос // Правові регулювання відносин на фінансовому ринку: стан та напрями вдосконалення : монографія. – Суми, 2013. – 18 с.

14. Ященко А. М. Застосування заходів кримінально-правового характеру щодо юридичних осіб: теоретичний аспект / А. М. Ященко //

Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. – 2014. – № 7. – С. 199–202.

15. Хавронюк М. І. Заходи кримінально-правового впливу: які вони бувають? / М. І. Хавронюк // Юридичний вісник України. – № 21 (934). – 25-31.05.2013. – С. 6–7.

16. Цимбалюк В. Зарубіжний досвід кримінальної відповідальності юридичних осіб та перспективи України / В. Цимбалюк [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://esnuir.eenu.edu.ua/bitstream/123456789/5024/1/cymbaliuk.pdf>

17. Яремко Г. З. Система заходів кримінально-правового характеру / Г. З. Яремко // Часопис Академії адвокатури України. – 2014. – Т. 7. – № 4. – С. 89–92.

18. Ященко А. М. Заходи кримінально-правового характеру щодо юридичних осіб : теоретичний аспект / А. М. Ященко // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія : Юриспруденція. – 2014. – № 7. – С. 199–202.

19. Ященко А. М. Заходи кримінально-правового характеру : поняття, зміст і сутність / А. М. Ященко // Форум права. – 2013. – № 3. – С. 775–783 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pgf/FP_index.htm_2013_3_127.pdf

20. Ященко А. М. Класифікація заходів кримінально-правового / А. М. Ященко // Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія : Юридичні Науки. – Випуск 3. – Том 2. – 2013. – С. 123–127.

Інформаційні ресурси:

1. Верховний Суд України : <http://www.scourt.gov.ua>
2. Верховна Рада України : zakon1.rada.gov.ua
3. Єдиний державний реєстр судових рішень : www.reyerstr.court.gov.ua
4. Вищий спеціалізований суд України з розгляду цивільних і кримінальних справ : www.sc.gov.ua

СЛОВНИК

Заходами кримінально-правового характеру (щодо юридичних осіб) – слід розуміти передбачені КК України примусові або такі, що засновані на недоцільності здійснення подальшого кримінального провадження, засоби впливу на юридичну особу у разі вчинення її уповноваженою особою будь-якого зі злочинів, передбачених ст. 96-3 КК України, що тягнуть негативні для юридичної особи наслідки майнового чи організаційно-правового характеру або унеможливають їх настання, і застосовуються поряд (разом) з призначенням уповноваженій особі покарання (звільненням від нього) або зі звільненням її від кримінальної відповідальності у зв'язку із закінченням строків давності.

Конфіскація (майна або окремих предметів) - додаткове кримінальне покарання (у деяких країнах - «інший захід кримінально-правового характеру»), яке полягає у примусовому безоплатному вилученні у власність держави всього або частини майна, яке належить засудженому на праві власності.

Ліквідація юридичної особи — припинення існування юридичної особи шляхом внесення відповідного запису до Єдиного державного реєстру юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців. В Україні передбачені наступні підстави ліквідації: за рішенням власників (учасників, акціонерів) юридичної особи; за судовим рішенням, що не пов'язане з банкрутством та ліквідація шляхом банкрутства. При цьому, процедура банкрутства регулюється спеціальним законом.

Неправомірна вигода – це грошові кошти або інше майно, переваги, пільги, послуги, нематеріальні активи, будь-які інші вигоди нематеріального чи негрошового характеру, які пропонують, обіцяють, надають або одержують без законних на те підстав.

Штраф – це грошове стягнення, що накладається судом у випадках і межах, встановлених в Особливій частині Кримінального Кодексу, є

найбільш м'яким видом покарання, яке може застосовуватися як основне або як додаткове покарання. За своїм змістом штраф як покарання має майновий характер. Водночас він не є відкупом за вчинений злочин.

Сума штрафу - обчислюється виходячи з офіційно встановленого неоподаткованого мінімуму доходів громадян.

Юридична особа — організація, суб'єкт права, здатний від свого імені набувати майнових і особистих немайнових прав і нести обов'язки та самостійно брати участь у правовідносинах, бути позивачем та відповідачем у суді. В Україні організація визнається юридичною особою виключно після проведення її державної реєстрації та внесення до Єдиного державного реєстру.

Таблиці та схеми

1. Підстави для застосування заходів кримінально-правового характеру

Підстави для застосування заходів кримінально-правового характеру (ст. 96-3 КК України)			
Вчинення уповноваженою особою від імені та в інтересах юридичної особи будь-якого із злочинів: ст. 209, ст. 306. ч. 1, 2 ст. 368 ⁻³ , ч. 1, 2 ст. 368 ⁻⁴ ст. 369 та ст. 369 КК України	Незабезпечення виконання покладених на її уповноважену особу законом або установчими документами юридичної особи обов'язків щодо вжиття заходів із запобігання корупції, що призвело до вчинення будь-якого із злочинів: ст. 209 і 306, ч. 1. 2 ст. 368 ⁻³ , ч. 1. 2 ст.368 ⁻⁴ , ст. 369 і 369 ⁻² КК України	Вчинення її уповноваженою особою від імені юридичної особи будь-якого із злочинів, передбачених у ст. 258-258 ⁻⁵ КК України	Вчинення її уповноваженою особою від імені та в інтересах юридичної особи будь-якого із злочинів, передбачених ст. 109, 110, 113, 146, 147, ч. 2,3,4 ст. 159 ⁻¹ , ст. 160, 260, 262, 436, 437, 438, 442, 444, 447 КК України

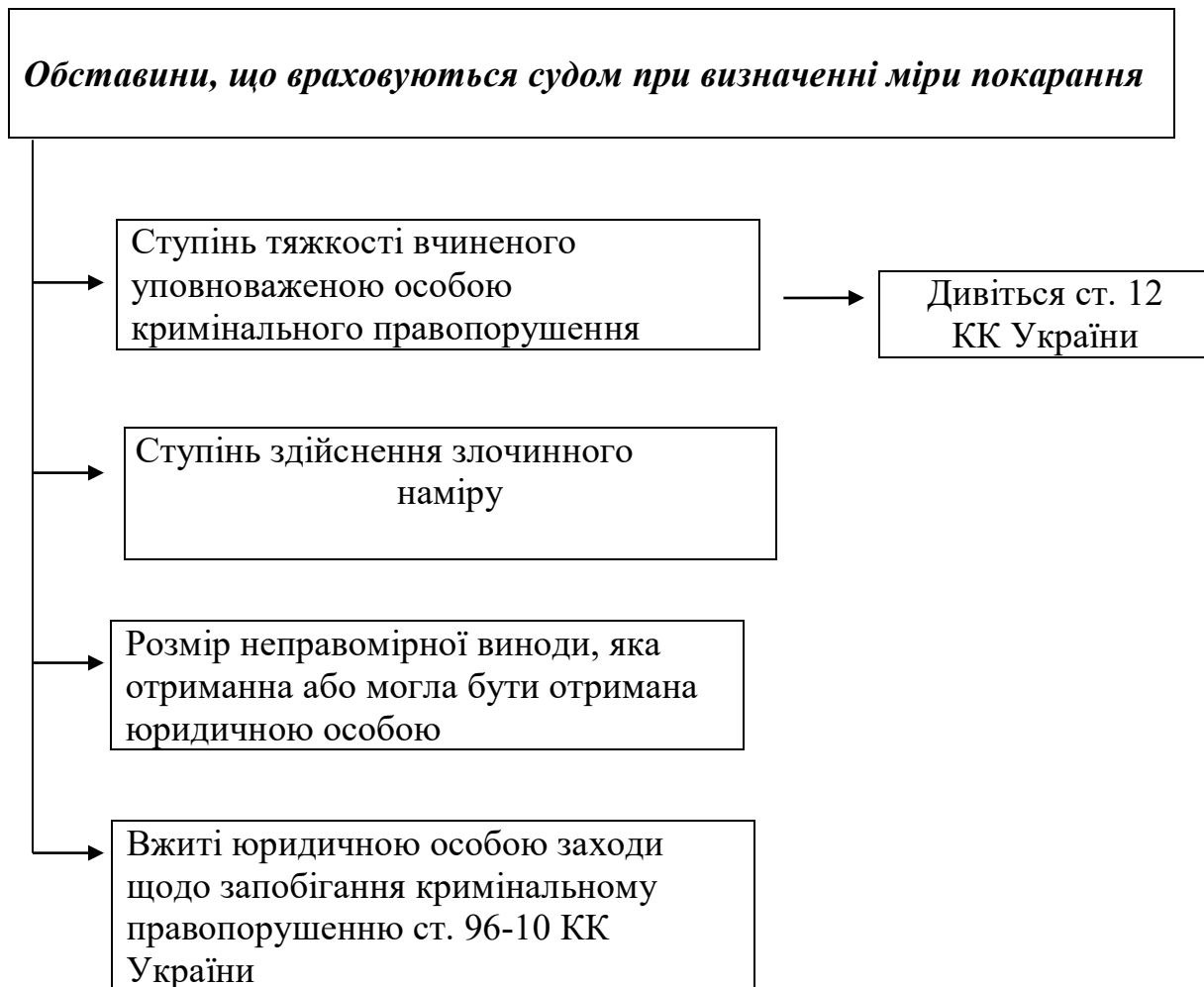
2. Підстави звільнення юридичної особи від заходів кримінально-правового характеру

Підстави для звільнення юридичної особи від застосування заходів кримінально-правового характеру(ст. 96-5 КК України)			
3 роки – у разі вчинення злочину невеликої тяжкості	5років - у разі вчинення злочину середньої тяжкості	10 років - у разі вчинення тяжкого злочину	15 років - у разі вчинення особливо тяжкого злочину

3. Види заходів кримінально-правового характеру, що застосовуються до юридичних осіб

Основні	Штраф	це грошова сума, що сплачується юридичною особою на підставі судового рішення
		суд застосовує штраф виходячи з двократного розміру незаконно одержаної неправомірної вигоди
		у разі коли неправомірну вигоду не було одержано, або її розмір неможливо обчислити, суд, залежно від ступеня тяжкості злочину, вчиненого уповноваженою особою юридичної особи, застосовує штраф у таких розмірах: - за злочин невеликої тяжкості – від 5000 до 10000 НМДГ; - за злочин середньої тяжкості – від 10000 до 20000 НМДГ; - за тяжкий злочин – від 20000 до 50000 НМДГ; - за особливо тяжкий злочин – від 50000 до 70000 НМДГ
		з урахуванням майнового стану юридичної особи суд може застосувати штраф із розстрочкою виплати певними частинами строком до 3 р.
	Ліквідація юридичної особи	застосовується судом у разі вчинення її уповноваженою особою будь-якого із злочинів, передбачених статтями 109, 110, 113, 146, 147, 160, 260, 262, 258–258-5, 436, 436-1, 437, 438, 442, 444, 447 КК
Додаткові	Конфіскація майна	полягає у примусовому безоплатному вилученні у власність держави майна юридичної особи і застосовується судом у разі ліквідації юридичної особи згідно з КК

4. Обставини, що враховуються судом при визначенні міри покарання

5. Ознаки наявності неправомірної вигоди

